

PROSVETA

THE ENLIGHTENMENT

GLASNIK IN LITRINA SLOVENSKE NARODNE JEDNOTE
Organ of and published by the Slovene National Benefit Society

Naročnine: za Zdravstveno (zdrav.) in Čisto (čisto) v Kanado \$6.00 na leto, \$3.00 na pol leta, \$1.50 na četrt leta; za Čisto \$7.50 na leto, \$3.75 na pol leta; za Inocentivo \$9.00.

Subscription rates: for the United States (except Chicago) and Canada \$6.00 per year, Chicago and Cienro \$7.50 per year, foreign countries \$9.00 per year.

Cene oglaševanja po dogovoru. — Rokopisi objavljajo in namerenih članov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (črtice, pesni, drame, pesni itd.) se vračajo po prijavi, če je priložila pošta.

Advertising rates on agreement. — Manuscripts of communications and unedited articles will not be returned. Other manuscripts, such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vse, kar ima stik s listom:

PROSVETA

2457-59 So. Lawrence Ave., Chicago, Illinois.

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

138

Datum v ogleljaju, na primer (Dec. 31, 1934), poleg vsakega imena na naslovu pomeni, da v tem datumu poteka naročnina. Ponovite jo pravilno, da se vam list ne ustavi.

Kapitalistične bolezni v Rusiji

Epidemija železniških nesreč v Sovjetski uniji traja že mesece. Navadno je pri vsaki nesreči več mrtvih in gmožna škoda je velika. Godi se pa, da je ob vsaki železniški nesreči aretiranih več ali manj železničarjev in železniških uradnikov. V slučaju najnovejše železniške kolizije pri Leningradu je bilo aretiranih deset delavcev in uradnikov.

Kadar se v Ameriki zgodi taka nesreča, tedaj je navadno sodba — in nemalokrat upravičena — da je železniška družba odgovorna za žrtve. Nemarnost družbe, ki se bolj briga za svoj privatni dobiček kakor za varstvo vlaka in proge, je kriva. Včasih se zgodi, da nesrečo na železnici nehoti zakrivijo delavci — zaspani kretničar ali strojevodja — kljub temu delavska sodba najraje pade po železniški družbi.

Mi ne spadamo v skupino demagogov, ki izpovedujejo otročjo filozofijo, da je vsak delavec angelj in a priori zato, ker je delavec, na drugi strani je pa vsak kapitalist hudčič a priori zato, ker je kapitalist. To je absurdnost. Slabi in dobri ljudje, kot ljudje in posamezniki, so na obeh straneh. Pritrdili pa bomo, da je med delavci mnogo manj hudobnežev kakor jih vidi burbonski tisk, med kapitalisti pa veliko več zločincev kot jih hočejo sami priznati.

Kdo pa je odgovoren za železniške nesreče v Rusiji? Ruske železnice so last sovjeto, v zadnjem pomenu last države. Če je delavska sodba v Ameriki dosledna, da je lastnik odgovoren za žrtve in škodo, tedaj mora veljati tudi za Rusijo; če so demagogi v Ameriki v pravem, ne morejo biti tudi ruski železničarji odgovorni za nesreče.

V praksi je drugače. Sovjeti nečejo biti odgovorni! Kadar koli in kjer koli na Ruskem se zgodi nesreča, so posamezni delavci odgovorni! Običajna sodba je, da so zakrivil "socialni zločin", to je nalašč sabotirali sovjetsko last, ali pa zakrivil nesrečo vlad svoje zanikarnosti in nesposobnosti. Na podlagi te sodbe je bilo že mnogo železničarjev in železniških uradnikov ustreljenih.

Zadnje dni je pa Moskva sama razgalila še nekaj drugega. "Izvestja", uradni organ sovjetske vlade, so odprto poročala 11. januarja, da je za železniške nesreče v prvi vrsti odgovorna tekma med delavci za bonus. Strojvodje dvirjo z vlaki in riskirajo nesreče samo zato, da pridejo o pravem času na postajo, in, če je le mogoče, pridobijo nekaj minut na času, kakor so deležni premije ali posebnega doplačila za "izreden uspeh" ali "izredno zmoglost".

"Izvestja" pišejo, da obe železniški nesreči, ki sta se pripetili ta mesec v Rusiji in ki sta terjali 29 življenj, izvirata iz dejstva, da sta strojvodji ignorirala varnostni signal na progi. V prejšnjem letu 1934 je bilo 63 slučajev, ko so strojvodje na progi Moskva-Leningrad nalašč spregledali signal in riskirali nesrečo samo zato, da so naredili dober rekord. Pisec pravi, da je to draga igra, katere mora biti konec.

Znano je, da so se izza prve petletke izvršile velike spremembe v Rusiji. Uvedeno je bilo akotno delo (plačilo od kosa), ki so ga boljše viki prej smatrali za najgrše kapitalistično izkoriščanje — in kar tudi je. Dalje so uvedli "plače po osebni zmoglosti" — druga kapitalistična bolezen! — in uvedli so bonus ali posebne nagrade, kar je spet kapitalistična podkupnina, da se delavci kosajo med seboj in drug drugega izpodrivajo.

Sploh so uvedli strahovito konkurenco v produkciji med posameznimi skupinami delavcev v eni tovarni, med tovarnimi, med distrikti in celimi pokrajinami. In temu medsebojnemu ubijanju in tekmovalstvu pravijo "socialistična konkurenca".

Rezultat tega divjanja je površno delo, polomljeni stroji in abnormno število nesreč povsod. In ko iščejo vzroke tej škodi in nesrečam, je — sabotaža ali zanikarnost "socialističnih tekmecev" običajna sodba. Diktatura, ki diktira divjo tekmo med delavci z namenom, da ustvari nadčloveški čin — preobrat iz agrarnih razmer v perfektno industrializacijo v petih ali desetih letih, kar je po vseh človeških naporih nemogoče — pa ni nič kriva!

Največja ironija pa je, ker sovjetski diktatorji pravijo temu "socialistična konkurenca" in "gradnja socializma". To je — pure and simple — kapitalistična konkurenca, kapitalistična ekonomija in to so kapitalistične metode in bolezni!

Glasovi iz naselbin

Zanimive beleške iz raznih krajev

Kulturno delo v Detroitu in drugo

Detroit. — Skupina naših rojakov in rojakin, ki je pri soci. klubih 114 in 115, se vedno stremi in se trudi, da bi na odru pokazali, da naše gibanje za izobrazbo in razvedrilo ne zaspi. Zda so zaposleni z vajami in učenjem socialne drame "Rdeče rože", ki bo predvajana dne 3. marca v SDD na zapadni strani.

Ker je ta drama spisana iz čisto delavskega življenja in borbe za organizacijo, delavci, imejmo pred očmi to, da ne zamudimo prilike videti te naše drame. Kolikor sem bil o njej obveščen, je to ena najboljših in najbolj podučljivih produkcij, kar jih je še bilo predvajanih na slovenskih odrih v Ameriki. V nji vidimo živo borbo delavcev za svoje pravice do organizacije. Nastopajo tudi bossi in njih vohuni. Je tako razumljiva, da jo lahko razume tudi človek, ki ne zna jezika. Že prizori mu kažejo njen pomen.

Kakor smo čitali, je bila v Clevelandu in Chicagu predvajana z velikim uspehom. Tudi naš režiser Frank Česen se bo potrudil, da bo ta drama tudi na našem odru podana čim popolnejše in učinkovitejše. Meni se zdi, da bolj perfektno kakor je bila predvajana v Chicagu ali Clevelandu. Če pa kdo v teh dveh naselbinah ne verjame, naj pride na našo predstavo se osebno prepriča. Tudi naš pevovodja J. Berliž se vadi zbor, kvartet in duet za nastop ob tej priliki. O resničnosti tega se bo lahko vsakdo sam prepričal, samo ne zamudite te prilike.

Kar se delavskih razmer tiče, je v Detroitu še vedno od dvesto do tristo tisoč delavcev brez dela in zaslужka. Pred tovarnami so linije, v katerih je od tisoč do deset tisoč brezposelnih, ki čakajo na delo. Posebno pred Fordovimi tovarnami se vsakdo lahko prepriča, kako velika je brezposelnost v Detroitu. Do deset tisoč in tudi več jih pride dnevno pred njegove uposlevalnice.

Tukaj postopajo z deloiskalci čisto po živinski. Policija na konjih in biriči so vsak čas pripravljeni pobiti trpna delavca kakor psa. Kaj vse se dogaja v tem Fordovem kraljestvu, sploh ni mogoče popisati. Nekdo mi je trdil, da ni izdelan niti eden Fordov avtomobil, ne da bi bil oškropljen s človeško krvjo, in to na ta ali drugi način. Nečloveško priganjajstvo zahteva mnogo nesreč pri delu.

Koliko je ubitih, pobitih in pohabljenih, javnost tega sploh ne izve, ker je vse pod strogo cenzuro. Mestno časopisje navadno vse zamožči. Ko je pred nekaj meseci bilo sedem delavcev ubitih pri eksploziji, sem čital komaj dva palca dolgo vest na notranji strani. Če pa se stradanji delavci vzame hleb kruha, pride taka novica navadno na prvo stran. Dosti Fordovih delavcev si pri delu nakopiže tudi bolezen ali izgubi oko. Zdravniki vsakega dobro preiščejo. Takega delavca navadno premeste iz enega oddelka v drugega. In kadar prične delo pojenjavati, je navadno prvi odlovljen, ker je najnovejši v departmentu. Pri tem se ne gleda, če si delal za Forda 20 let. Ko nisi več za rabo, se te iznebe na ta ali drugi način. Tako si iz Fordovega kraljestva, v katerega se ne povrne nikdar več.

Tudi se sedaj vršijo volitve po vseh tovarnah, v katero unijo naj delavci pripadajo, v svojo ali kompanijsko (shop union). Le Ford je izjema. V njegovem kraljestvu ne bo nobenih volitev, ker hoče ostati absoluten gospodar nad svojimi delavci. Tudi se ne ozira na vlado in NRA.

Od kar imamo tukajšnji Slovenci svoj lokal, nekakšno shajališče, čeprav bolj skromno, toda je boljše kot nič, se je med nami pokazalo nekoliko več življenja. Ta lokal je na 17149 John K. St. Odprt je vsak večer in vsak je dobrodošel. Služi nam tudi za čitalnico in za društvene, klubove in pevskega zbora seje ter zborovanje. Sedaj po zimi, ko nima človek kam iti, lahko pride v naš lokal. Imamo razne igre za kratek čas.

"Marjašanje" je zavzelo prvo mesto. Ženske so se oprijele "bunco" in "romija", mladina pa "pinakla". Vse to je v zabavo in ne stane nikogar nič. V slučaju, če je kdo ježen, si pa lahko namoči grlo.

Nekakšno družabno življenje nam je potrebno, ker sicer bi se popolnoma odtujili drug od drugega. Ženski odsek SDD bo 2. februarja priredil v tem lokalni maškerašno veselico. Kdor bo od sodnikov "potrjen", bo dobil tudi nekakšno darilo. Torej vsi na to maškerašno zabavo!

Anton Jurca.

Z delničarske seje SDD

Cleveland (Collinwood). — Na naši drugi seji ni bilo tako hudo, čeravno smo imeli demokratičen "block". Dajali so se razni načerti, kako izboljšati, da bi bile boljše ugodnosti za izplačevanje dolga, ki visi na domu. Seve taka priporočila je večkrat težko upoštevati, ker so dostikrat neizvedljiva. In sicer radi tega, ker je še velik dolg, pa bi se moralo naprtiti novega. Potem pa je še vprašanje, ali bi tako priporočilo koristilo domu ali ne?

Lokar ml. je govoril, da bi se sestali skupaj slovenski zastopniki domov ter skupaj vprašali za znižanje. (Ker znati se mora, je dejal oni "Kranjac", ki je s svedrom kravo odiral.) Smatra se, da domovi še niso na praviem znižanju davka. Seve, jaz ne morem pojmovati, zakaj so davki znižani skoro za polovico na privatne domove, za narodne domove Slovencev je pa potreba toliko posameznih prošenj. In pa še potovati in plačati posebne stroške. Saj imamo narodne zastopnike demokratske mašine, ki reprezentirajo naš narod. In zakaj se celokupen direktorij ne obrne direktno na nje?

Tone Rupnik je predlagal, da se pošlje v Washington resolucijo za sprejetje Lundenevega predloga za brezposelnostno zavarovanje. Da je on to predlagal, je to storil valed tega, ker je to priporočala delavska stranka Carla Trinajstiča. Ta stranka bi se morala po ustanovitvi njih imenovati komunistična. Pa se ne, zakaj ne? Ako bi bil to jaz predlagal, zbornica gotovo ne bi odobrila. Demokratije bi zagrmeli proti, posebno Marian Urbančič. On pa je prijatelj Toneta. Meni pa bi dejal, "to pa še ne"! Priporočilo je tudi bilo za ponovno organiziranje Sokola. Tudi temu ni ugovarjal Marian, ker je pač mladi Peter, sin in naslednik kralja Alexandra, Sokol!

Godina Vinko je ponovno razburil nekatere (ne pa mene), in to radi skisanega vina. On je bil mišljenja, ker je bilo 14 aktivnih direktorjev, bi se vino ne smelo skisati. Ni pa mogel povedati vzroka zakaj ne. In demokratije niso vpoštevale priročbe. Se ve, če bi bil Vinko prišel k meni po nasvet mesto k Rožancu, bi mu bil jaz povedal, da se vino, ako je shranjeno pri

ljudeh kislil obrazov, kisa. Sicer ravno ne vem kje je bilo shranjeno. Skiaalo se pa je! Urbančič priporoča zaupnico direktorjem. Jaz pa priporočam Vinkotu, ne pajašči se z demokratičnimi vodji.

Sledeči so bili izvoljeni v direktorij za dve leti: Vinko Coff (ponovno), Vid Jančič (ponovno), John Lokar ml. (ponovno), Albin Prime (ponovno), Joseph Durn in Levstik Louis. Za eno leto: Jos. Godec, Anton Vadnal (ponovno), John Zajc (ponovno), Anthony Jereb in pa popotnik, zapisnikar, agitator, zastopnik Prosvete in Proletarca, ki tudi prodaja koledarčke in dobiva odjemalčke, sam Anthony Jankovich, in seve, ponovno! Dva sodruga, somišljenika, in še več drugih. O. K. Jaz pa sem bil enostavno poražen. Kakšna "štrafenga" zame! Narod in demokratije so pa rešeni!

Eno je!!

Kadar sem šel pred Coffa, tajnika doma, in Jančiča, predsednika doma, radi socialističnega kluba, nisem bil prezet kot v prejšnji dobi. Zato jima moram dati kredit, da se članovi ni preziralo kot včasih. In volil sem ponovno za oba, čeravno bi lahko kateri mislil, da sem bil nasproten. Ampak če sem kje delovanju nasproten, še ne morem biti rečeno, da sem zato, da se direktorja takoj vrže ven. Delo se vedno lahko tako uredi, da bo odgovarjalo zahtevam. In to je, kar pravijo Amerikanci: "We want service." In to smo kot člani dobivali.

Želim, da fanta, Vinko Coff in Vid Jančič, ter ostali našemu gibanju naklonjeni direktorji ostanejo na poti, na koji se je izdobllo črke: Slovenski Delavski Dom.

Frank Barbič, 53.

Filmski in odrski igralci se združili

New York. — Po petih letih prizadevanja je končno prišlo do združenja Actors Equity (unija odrskih igralcev) in Screen Actors Guilda iz Los Angelesa. Do združenja je prišlo s pridruženjem filmskih igralcev k uniji odrskih igralcev, ki je pridružena Ameriški delavski federaciji.

Filmski igralci so pod novim aranžmantom dobili popolno avtonomijo. Obe sekciji sta se zavezali, da člani prve ali druge ne bodo skehal v slučaju stavke v filmski industriji ali v gledališčih. Za unionizem v igralškem businessu je ta korak velikega pomena.

Persekucije v fašistični Avstriji

Dunaj, Avstrija. — Persekucije v klerofašistični Avstriji ne prenehajo niti po smrti. Mati Josepha Gerla, mladega socialista, ki je bil na odredbo kancelarja Dollfussa ustreljen le nekaj ur pred umorom slednjega, je izgubila delo v tovarni. Uprava tovarne je odpustitev opravičila z izjavo, "da ne more nihče pričakovati, da bi delavec delal v isti tovarni z materjo obsojenega kriminalca".

Odslovljativ Gerlove matere je izzvala veliko nezadovoljnost v avstrijskih delavskih krogih.

J. H. Thomas, minister britskih kolonij, ki se je izneveril laboritomu, da je obdržal pozicijo v kabinetu.

Eastmanova pesem ni uspavala železničarjev

(Nadaljevanje s 1. strani.)

še vedno stoji kakor je stala. Tudi vode je dosti v nji. Kljub temu pa delničarji in lastniki bonov redno dobivajo "plačo" — dividende in obresti. Profit vlečejo nemoteno.

Železničarske unije pravijo, da morajo priti brezposelni delavci prvi. Do tega je mogoče priti pa le s skrajšanjem delovnika na šest ur, kar bi odprlo delo velikemu številu odslovljenih železničarjev. Poleg zahtevajo tudi povečanje števila vlakovskega osebja (full crew). Eastman je govoril tudi proti tej zahtevi, ker bi povečala izdatke. Izrekel se je pa za odpustno plačo ali odškodnino, ki naj bi znašala za starejše več, za mlajše manj.

Indirektno je oškrnil tudi voditelje železničarjev, o katerih je rekel, da so sicer "zmožni, daljnogledni in močne osebnosti". Njih napaka je pa, ker se pušče porivati od članstva in njih "elementarnih sil", kar je slabo. Voditelji bi morali gledati, da kontrolirajo te sile, to je diktirati članstvu, ne pa članstvo voditeljem.

Še predno je Eastman končal s svojim govorom, so voditelji že pripravili odgovor. Objavil ga je takoj George M. Harrison, predsednik unije železniških klerkov in skupnega železničarskega sveta.

"Principi, katere je naglasil v svojem govoru železniški koordinatork, gredo za večjo ekonomijo v železniški industriji na račun dela in kupne sile", se glasi ta izjava. "Če bi jih bilo mogoče izvesti, bi to pomenilo znižanje brezposelnosti, znižanje kupne sile in transferiranje finančnih obilic lastnikov na rame delavcev, čeprav niso odgovorni zanje".

In ko je Harrison naznanil, da Eastmanov govor ne bo za piko spremljal železničarskega legislativnega programa, ki je pred kongresom, je zaorilo po dvorani hotela Morrison iz 1600 grl.

Zanimivo so tudi Eastmanove opazke o vprašanju podraževanja železnice. On je rekel, da je "v principu" za podraževanje. Toda železničarji bi morali računati tudi v slučaju podraževanja te industrije z enakimi problemi kakor zdaj, to je, da bi morali v prvi vrsti gledati na dobičkanost industrije in šele potem na svoje interese. Vsaj on bi tako delal, je rekel Eastman.

To bi bil seveda državni kapitalizem. In če bi se pod tem sistemom v prvi vrsti gledalo za profit, kakšno incentivo naj imajo delavci za tako "socializiranje". Če je profinitni sistem glavna stvar, pa naj bo pod privatnim ali državnim kapitalizmom, je končno najbrž vseeno ali vladajo privatni profitarji ali pa vladni birokratije. "Totalistična" država je pod krinko nacionalizma in "skupnih interesov" lahko še večji tiran kakor pa privatni kapitalizem. Državni kapitalizem bi se dobro ne počutil le pod strogo delavsko vlado.

Lepa slika "new deala" v New Orleansu

(Nadaljevanje s 1. strani.)

ko v ječi. Postelje so druga vrh druge. Enkrat na mesec jim dajo po čno ruho, kar je vse parilo. Odeje nobene. Za vso "kompanijo" je ena brisača, ki je v rabi, dokler se ne raztrga. S to se naj brišejo zdravi in bolni.

In ker so proti takim razmeram rebelirali brezposelni mornarji, so jih rešile oblasti s policijskimi vred obsojenci na do smrtne gladovanja. "Prej ne do bite niti grizljaja, dokler se ne premislite in ste pripravljni delati po dolarju na teden", je jedro relikniarske odredbe.

Tak je "relif" za brezposelne mornarje v največjem pristanišču na jugu: Država prejema milijon dolarjev mesečno od zveznega relifa.

Tovarnarji hočejo preprečiti stavke

Washington, D. C. — Narodna zveza tovarnarjev je naznanila, da pripravlja zakonski načrt, ki naj bi onemogočil generalne in simpatične stavke. Izjavila je, da ima načrt mnogo podpornikov med člani kongresa in upa, da bo sprejet že v tem zasedanju kongresa.

Skrivnost materije

Prevrat v področju fizike

Se pred kakimi štirimi desetletji je bilo svetovje fizike lepo zaokrožena celota, ki je slonela na obeh stebrih zakonov o ohranitvi snovi in energije. Atome so smatrali za zadnje, več ne nedeljive delce snovi. Odkritje radioaktivnosti in s tem spremembe prvin je pokazalo, da morajo biti atomi sestavljeni iz še manjših delcev. Bohr in Rutherford sta izdelala atomski model, ki je dobil v svoji zamisli splošno sijajno potrdilo, saj si je bilo na njegovi podlagi mogoče pojasniti izpreminjanje prvin v druge vrstine s pomočjo kratkovalovnih žarkov, ki so izbijali atomom njihove še manjše dele. Ko so pa hoteli te pojave preracunati, so začeli na neka protislovja med rezultati poskusov in računi na podlagi atomskega modela. Model je bilo treba spremeniti a tem, da so nkim elektronom predpisali določene proge, drugim pa ne. Posameznemu elektronu so morali priznati vrtenje okrog lastne osi in celo neko premišljenost, kakor je dejal neki fizik na pol šaljivo, na pol resno. Model je postal silno zamotan.

Raziskovanje žarilnih pojavov pa je imelo za posledico še neko dognanje. Izkazalo se je, da svetloba v skladu z načinom poskusa vede včasih, kakor da bi sestajala iz samih drobnih snovnih delcev, drugič pa kakor da bi imela samo valovni, torej nesnovni značaj. Relativnostna teorija je napovedala sposobnost, da se more snov spreminjati v energijo in narobe. Najprvo so potem dokazali eksperimentalno prvo obliko tega spreminjanja in pred kratkim tudi drugo. Med tem pa se je fizika iz ponazarjanja dogajanj v svetovju najmanjšega zatekla v področje golega računa. Zgrabele atoma ne opisuje več, temveč je izračunava. Doalej je prav za prav izračunala samo najpreprostejši, t. j. vodikov atom, in pri tem je morala poseči po enačbah šeste stopnje. To pomeni, da gre pri tem za dogajanja, ki se "odigravajo" v šestdimenzionalnem prostoru. In ta odganjanja so nihanja. Kaj pa niha?

To je vprašanje, ki ga sodobna fizika še ne more pojasniti. Podoba atoma je postala povsem nerazločna. Okoli njegovega jedra se ne vrte več elektron v določenem tiru, temveč ga obdaja kot nekaj, kar je istčasno val in snovno telo, energija in materija obenem, "valovni partikel", kakor pravi moderni fizik. In ker si "predstavlja" to kot nihanje, se mora, čeprav še slabotnejše razširjati v neskončnost. Kako naj si to prav za prav predstavljamo, ne ve nihče povedati, resnica je le ta, da formule, po katerih je bilo treba ustvariti novi pojem "valovnega partikla", za sedaj "držijo" in da si moramo trde oklope zamisliti nekako kot valovne voze, ki se neprestano obnavljajo. Pojem materije se je popolnoma spremenil in ga že istovetijo z energijo, a čimer nam pa obseje ne postaja nič jasnejše. Vsaj za sedaj ne, dokler ne bo znanost na svoji nezadružni poti naprej odkrila novih elementov razčiščenja. Vsekakor nam pa more to razčiščenje prinesiti edino znanost s poskusom in računom, povsem odveč pa so metafizične spekulacije, ki se pojavljajo neredno v zvezi s temi vprašanji in ki hočejo iz navidezne, trenutne "zagate", v katero je po njihovem mnenju baje znanost zšla, dokazovati vse mogoče. Posebno odveč pa so trditve, da je znanost a tem, da je zagrabila s polno roko končno tudi v svet abstrakcije, sama zšla v abstraktnost davno zavrnjenih in otroških metafizičnih sistemov. Kdor hoče a pr. nova znanstvena dognanja razlagati kot oločno zmago "idealističnih" naziranj nad "materialističnimi", čes, da je nova fizika zavrgla pojem grobe materije in ga uničila v pojmu energije (ki jo istovetijo potem z nejasnim pojmom "duha"), namenoma spregleduje, da ima ta palica dva konca in da jo je mogoče šlaže uporabljati tudi narobe.

Od ptic do rib

Znani raziskovalec pravadne zgodovine prof. Daquet je govoril te dni o "dvigu in padu v zgodovini življenja".

Zgodovina življenja je podrejena v glavnem štirim blatenim zakonom. Zakon o splošnem razvoju tipov pravi, da se bitja razvijajo po nekakšnem rodovniku. Zakon o prilagoditvi govori o prilagoditvi okolici in izključuje vse idealne oblike. Zakon o rastoči specializaciji sledi zakonu o prilagoditvi. Specializacija vodi lahko do pretiravanja prilagoditvenega nagona in mora voditi potem do smrtnih razvojnih oblik. Tu je predavatelj pokazal, kako stremi narava normalno za tem, da razvije arhaične zgradnje svojih bitij v "baročne". Zdi se, kakor da bi imela posebno veselje da tega, da bi bile njene oblike čim bolj mnogovrstne. Toda spreminja se vedno samo oblika, ki je dana pa prilagoditvi biološkim potrebam, iz te tedene po prilagoditvi pa ne more izvirati razvoj in nižjih v višje organizirane življenjske oblike. Višji tehnične prilagoditve vodijo prej ali slej do izroda in s tem do propada tipa.

Iz zakona o časovnih oblikovnih tvorbah je bilo posneti zanimivo dejstvo, da se tudi v naravi kakor v človeški duhovni zgodovini oblikujejo določeni časovni slogi. Na zunaj se navidezno dogaja to tako, da se pojavi iz kakršnegakoli neznane vzroka nov tip, ki ga potem posame neštevilno drugih tipov. Ko so se pojavile prve ptice, so se kmalu razvile letelne dvoživke, ko so se pojavile dvoživke, so jim sledile kmalu dvoživkam podobne ribe. Tudi človestvo razvija vedno nove časovne tipe. Tudi tukaj prekomerna prilagoditev ne vodi do višjega razvoja, ta se ne da doseči s stopnjevanjem in specializacijo.

Vesti iz Jugoslavije

(Izvirna poročila iz Jugoslavije)

MARSEJSKI ATENTATORJI

Proces proti njim se bo začel najbrže aprila. — Jugoslovansko kraljico kot zlobno tožiteljico bo zastopal odvetnik Paul Boncour, bivši francoski vladni predsednik. — Aretiranci v tujih državah ne bodo izročeni Franciji.

Prve tedne po marsejskem atentatu je bil ves evropski tisk poln poročil iz Francije o aretacijah atentatorjevih pajdašev, o zasliševanju njih itd. V Italiji so aretirali Paveliča in Kvaternika, na Dunaju so aretirali podpolkovnika Perčevića, ker so v Italiji aretirani teroristi izpovedali, da je atentatorje izsredbal on, v Belgiji so aretirali dr. Perića, v Budimpešti so aretirali Servazija.

Na vseh koncih in krajih so aretirali teroriste in njih voditelje, Francija pa je zahtevala od vseh drugih držav, da ji izroče aretirance. Edini aretiranec na Madžarskem je kar na lepem "izginil". Avstrija in Italija pa na zahteve nista odgovorili. Iz Budimpešte in v Dunaju so romali vladni predsedniki v Rim k Mussoliniju po nasvete, kako postopati glede zahtev po izročitvi. Italija je rekla: Ne! In ne Italija ne Avstrija nista izročili aretirancev.

Tisk je o tem umolknil, utihnila pa so tudi poročila o zasliševanju aretirancev v Franciji. Potem je prišlo ženevsko zasedanje in resolucija Društva narodov. Zadeva je bila s tem za enkrat likvidirana.

In takoj nato so se pojavila poročila: Italija bo morda (!) postavila Paveliča in Kvaternika pred sodišče, Avstrija je Perčevića izpustila, češ, da ni v nobeni zvezi z atentatorji, Madžarska je poslala teroriste preko Avstrije v Italijo, kjer so še najbolj na varnem, Belgija je izpustila dr. Perića — po ženevski resoluciji so se teroristi in njim naklonjene države oddahnile.

Proti v Franciji aretiranim atentatorjem komplicom pa se bo vršil proces najbrže v prihodnjem aprilu. Zagovarjali se bodo Zvonimir Pospisil, Milo Kralj in Ivan Rajić, ki so dospeli v Francijo skupno z Georgijevim z namenom, da izvrše atentat na kralja Aleksandra. Obtoženi bodo torej sodelovanja z atentatorjem, da so vedeli za atentat, pa tega niso prijavili oblastem, da so sami pripravljali atentat in da so se posluževali ponarejenih potnih listov. Zasebno tožiteljico, jugoslovansko kraljico-mater Marijo bo na procesu zastopal znani pariski odvetnik Paul Boncour, bivši predsednik vlade in zunanji minister. Proces se bo vršil v Aixu pri Marseillu.

38 milijonov škode po vremenskih nesrečah. — Skoraj vsi okraji v Sloveniji so bili hudo prizadeti letos po raznih umah. Povodnji, toča, hudourniki itd. — vse to je napravilo letos v Sloveniji nad 38 milijonov Din škode! Samo poplave so v logaškem okraju naredile za 2 milijona škode. Najhuje sta bili prizadeti Loška dolina in Planinska kotlina, ki je bila skoraj pet mesecev pod vodo. Prizadeti po hudih galivih so bili vsi slovenski okraji. Vsa škoda, ki trpi od nje predvsem kmet, znaša nad 38 milijonov Din. Državna in banovinska podpora najbolj prizadetim krajem pa je znašala le 600.000 Din. Težave našega kmeta je razumeti, če poleg številke navedemo še dejstvo, da so se davki zelo zvišali.

Šest mesecev zapora za sestrično smrt

Dne 10. septembra je v svoji vili v Budini pri Ptuju umrl upokojeni ravnatelj pujske mestne hranilnice J. Kaspar. V vili je ostala sama njegova postržnica Terezija Kostonjevec. Bala se je tatov in roparjev, ker je imel pokojni Kaspar v vili železno blagajno, pa je zato naprosila svojega brata Antona, da je spal v hiši. Dne 14. septembra sta se Anton in Terezija mudila pri kuhanju v sosedni hiši, od koder sta se vrnila pozno ponoči domov. Takoj nato pa je prihi-

uradniki iz pisarn, ki vedo za take ukrepe), in da je zaradi tega verjetno, da je razne obremenjevalne stvari skrli pri svojih prijateljih. Policija je tik pred božičnimi prazniki napravila hišno preiskavo pri nekaterih Bevcovih znaneih ter so res našli mnogo gradiva, tako da je seznan corpora delicti narasel na čedno, a nenavadno zbirko. Pri nekem so našli plumbiran zaboj samih pornografskih fotograf-skih plošč. S tem bo seveda seznan njegovih žrtv še bolj izpopolnjen. Vzdržuje se govoriča, da so skušali nekateri prizadeti "odlični" ljudje preiskavo in vso zadevo potlačiti, a se ni dalo. Preveliko je število žrtv, osleparjenih tudi za denar, da bi bilo mogoče zatreči tako odkritje.

Samomor v Šiški. — V noči na 22. december si je vzel življenje šiškiški sejmaj Andrej Hlede. Prejšnji večer je popival v neki gostilni s prijatelji, se mirem vrnil opolnoči domov, zjutraj pa ga je sin našel v shrambi mrtvega v čudnem položaju. Hlede je bil zakuril oglje v mali peči, nato pa pristavil lestev k oknu, se vzel po njej pod strop in se naslonil z glavo na zadnji klin lestve. Hlede je računal, da se plin v višini hitreje zgosti, zato je splezal pod strop, da bi ga plin prej zastrupil. Sel je v smrt najbrže zaradi večnih prepirov z ženo. Poleti sta hodila vsak na svoje kraje na sejme, pozimi pa sta se bolj zadržala doma in takrat so bili prepripi zmerom na vrsti. Zdaj se je Hlede pred zimskim prepripijem umaknil v smrt.

Vlom v mariborsko gledališče. — Na božični dan, 25. t. m., so neznan vlomilec vdrl v blagajno mariborskega gledališča ter odnesli okrog 3000 Din. Za vlomilec ni sledu.

Samomor. — Tudi ta se je dogodil na božične praznike. Na Meljskem hribu (Maribor) je posestnik pokaral svojega 16-letnega hlapca Vladislava Strgarja, ker ni ničesa prav napravil. Hlapec si je to tako vzel k srcu, da je odšel iz hiše in se ni več vrnil. Sli so ga iskat in so ga našli mrtvega, obešenega.

Uboj. — V Libojah pri Petrovčah sta rudarja brata Jože in Leopold Poljšak popivala v neki gostilni ter pijana začela izzivati. Ko sta se vračala iz gostilne, sta srečala na cesti rudarja Podlesnika Josipa iz Liboj, ki sta ga že dolgo sovražila. Napadla sta ga z nožema ter mu prizadejala tako hude rane, da je Podlesnik izkrmavel. Oba ubijalca sta zbežala, a ju orožniška patrulja išče.

Ali sta že naročili trosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini dar trajne vrednosti, ki ga za mal denar lahko pošlješ te svojcem v domovino.

VELIKA BREZ-POSELNOST NA PORTORIKU

Washington, D. C. — (FP) — Po izjavi Santiaga Iglesiasa je Rooseveltov "new deal" povečal trpljenje portoriškega ljudstva. Otok šteje 1.600.000 prebivalcev in med temi je 400.000 brezposelnih.

Iglesias, ki ima kot portoriški komisar stalni urad v Washingtonu, je rekel, da je situacija postala akutna, ko se je pričelo izvajanje industrijskih pravilnikov in drugih ukrepov Rooseveltovega ekonomskega programa. V dobrem letu je izgubilo zaslužek 40.000 izmed 75.000 delavcev, ki so bili upošleni v oblačilni industriji, za kar je odgovorna kompeticija v Združenih državah.

Costigan-Jonesov zakonski o-snutek, ki je bil sprejet v kongresu in je zmanjšal produkcijo v sladkorni industriji za 250.000 ton, je tudi rezultiral v odslovljivosti delavcev. V sezoni največje aktivnosti je delalo v sladkorni industriji 180.000 delavcev, dočim jih je sedaj uposlenih le okrog 20.000. Od bizniških aktivnosti na Portoriku spravijo 65 odstotkov dobička lastniki in delničarji korporacij, ki ne žive na Portoriku.

"Položaj portoriškega ljudstva je skrajno obupen," je dejal Iglesias. "Potrebne so radikalne remedure, drugače je revolta v bližnji bodočnosti gotova stvar. Ljudstvo ne bo vedno mirno gledalo početja zunanjih kapitalistov, ki si basejo žepce z denarjem, ki ga prinaša obratovanje portoriških industrij." Socialistična stranka, katere voditelj je Iglesias, je druga najmočnejša stranka na otoku in ima več važnih pozicij v koalicijski vladi, ki je zmaga la pri zadnjih volitvah.

AVSTRIJSKI SOCIALISTI POBIJA TRDITVE DUNAJSKJE VLADE

New York. — (TIS) — "Trditve avstrijske vlade, ki so bile objavljene v ameriškem in drugem časopisju in so se glasile, da so bili skoro vsi socialisti izpušteni iz avstrijskih ječ in taborišč, ne odgovarjajo resnici", je izjavil dr. A. S. Lipschitz, o-ficijski predstavnik avstrijske socialne demokracije v Združenih državah. "Od božične amnestije, ki jo je razglasila tako zvana krščanska vlada kancelarja Schuschnigga, niso imeli koristi socialisti, kajti v ječah in koncentracijskih taboriščih se še vedno nahajajo nad tisoč socialistov. Proti ogromnemu številu teh se ni nikdar vršila obravnava; na stotine je dnevno

aretiranih zaradi malenkostnih prestopkov. Slabo postopanje z jetniki, narodnostnimi manjšinami in drugimi skupami je tudi dokazano dejstvo."

Z ozirom na nedavno sklenjen francosko-italijanski pakt, ki sta ga podpisala v Rimu premier Mussolini in francoski zunanji minister Laval, je Lipschitz rekel, "da bodo vsaj poskusili za pomirjenje Evrope padli v vodo, dokler bo Schuschniggov režim, ki ne bazira na ljudski volji, ostal na krmilu. Avstrijsko delavstvo se pogumno bori proti fašističnim elementom, ki so naredili iz Avstrije pokopališče, ki se v ničemer ne razlikuje od onega v nacijski Nemčiji. Avstrijsko delavstvo ne bo mirovalo, dokler ne izvojuje izgubljenih pravic in ljudstvo popolne svobode."

IZDAJATELJ CASOPISA PRIČEL POPUŠCATI

Newark, N. J. — (FP) — Lastnik Newark Ledgerja L. T. Russell, proti kateremu je pred več tedni zastavkal ves uredniški štab razen par izjem, je zadnje čase pričel popuščati, da se bo moral podati.

Po velikem protestnem shodu, katerega se je udeležilo nad tisoč zastopnikov organiziranega delavstva in liberalnih organizacij, je naznanil, da je pripravljen prepuščati vsa sporna vprašanja arbitraciji. Če bi bili takole mnenja tudi stavkarji in člani časnikaške unije — 44 po številu — bi bila stavka lahko končana.

Russell pa ni še dovolj kapituliral in se stavka nadaljuje. Še vedno se brani priznati časnikaške unije, uposlitev vseh stavkarjev brez diskriminacije, odslovlitvi stavkolomce, nadomestiti v bodoče vsa izpraznjena mesta s člani unije ter priznati pritožbeni odbor, kar so poleg plač in delovnika glavne zahteve unije.

Slednja teh vprašanj ne mara izročiti razsodilcu, marveč jih mora izdajatelj vnaprej sprejeti, če hoče končati "kontroverzne propagando in stavkovne aktivnosti takoj." Unija je pripravljena izročiti razsodilcu le vprašanje plač in delovnika.

Zenin aretiran v cerkvi

Chicago. — V ruski cerkvi Sv. trojice, 1121 N. Leawitt st., je bila zadnje nedelje pompozna poroka s 400 svati. Ko je bila poroka končana in se je svatovska procesija pomikala iz cerkve, so stali na cerkvenem pragu štirje detektivki, ki so pograbili ženina Bruna Austina. Nvesta, 18-letna Marija Brenko, je začela jokati, toda pomago ni nič. Zenin je moral oditi v zapor zaradi tatvine avtomobila. Pripravljeni "ohceti" ni bilo.

Vesti s Primorskega

ZOPET ŽRTEV FAŠISTIČNE STRAHOVLADE

17-letni dijak Srečko Likar ustreljen od fašistov. — Mati konfinirana, a sin umorjen na pragu hiše!

Izdrja, decembra 1934. Mirna gorska vasica Voljska nad Izdrjo je na božične praznike bila pozorišče groznega političnega umora.

Na Božič, ki je praznik miru in sprave, so fašisti ubili na pragu njegove hiše 17-letnega Srečka Likarja, gojenca petega razreda škofijske gimnazije v Gorici, ki je prišel za praznike v svojo rojstno hišo.

Kdor je poznal prijazno vasičko Vojsko, ki leži nad 1000 metrov visoko in kamor so pred vojno tako radi hiteli Izdrjanci in tudi iz bolj oddaljenih krajev prijatelji prirode in planin, je ne bi danes več spoznali, kjer je bil prej patriarhalni mir, ki ga je prijetno prekinjala samo naša lepa pesem, vlada danes strah in groza.

V vasi, ki šteje komaj 92 hiš, ki pa so daleč na okoli raztrese-ne, ima že od okupacije leta 1918 dalje sedež močna karabinerska postaja, kjer šteje stalno osem mož. Kakor ne bi to zadostovalo, se je pred dvema letoma nastanila v vasi še fašistična milica z devetimi milnički. V zadnjem času pa ima stalno bivališče v Vojskem tudi močna patrulja finančne straže, da si Vojsko razmeroma daleč od meje in visoko na hribu. Domačini iz doline, zlasti iz Izdrje, pa sploh ne smejo na Vojsko, kajti ves hrib je postal v zadnjem času grozna trdnjava. Povsod so kaverne, predorji, vojaške ceste. Nikjer se ne sme ustavljati, kajti sicer ti preti ka-zen in zapor.

Edina gostilna v vasi, kjer so se ustavljali lahko tuji tudi čez noč, je bila stara Likarjeva gostilna, ki jo je po močevi smrti leta 1926 vodila Stefanijska Likar, ki šteje danes 40 let. Po moževi smrti se je v drugič poročila z nekim Kacinom, ki pa je pred dvema letoma tragično preminul pod vinskimi sodi na poti iz Gorice. Iz prvega zakona je imela Likarjeva 4 otroke: sedaj 23-letno Valerijo, 20-letno Zofijo, 19-letno Julko in 17-letnega Srečka, iz drugega pa malo Marirjo, ki je sedaj v tretjem letu. Pri njih je med drugimi tudi vedno prenočeval trgovski zastopnik Srečko Bajt iz Izdrje, kadar se je oglašil po svojih poslih na Vojskem.

Ko so letos spomladi varnostne oblasti začele preganjati Bajta, so tudi Likarjevi prepovedali, da bi mu dala v svoji hiši prenočišča. Pred pol leta je bil

Srečko Bajt konfiniran in odgnan na otok Ponza. Likarjeva je imela od tistega časa vedno sitnosti z oblastmi. 4. novembra pa so se pripeljali na Vojsko komisar in veliko število agentov iz Gorice. 12 karabinerjev je obkloplilo Likarjevo hišo, kjer se je vršila preiskava, ki je trajala do pozne večerne ure. Nihče, ki je bil zunaj (med temi niti najstarejša domača hči) ni smel v hišo. Stefanijska Likarjevo so agentje peljali s seboj v Izdrjo, da jo zaslišajo. Ker ni bilo matere drugi dan domov, so se ustrašile njene hčere za njeno usodo, posebno mala Marija je bridko jokala, odkar so ji hudi moške odpeljali mater. Šle so v Izdrjo povpraševati pri sorodnikih, ali se ni morda mati pri njih ustavila. Nikjer niso o njej nič vedeli. Pri policijskem komisarjatu so jim pa povedali, da so jo gnali ukenjeno v Gorico, toda matere niso smele videti. Čez teden dni pa so prejele vest, da so mater konfinirali. Resničnost je bila izgnana za dobo petih let na otoke.

Gostilniške prostore so zapečatili, tako da so smeli njeni otroci ostati le v treh sobah lastne hiše. Dejanako so bili val pod strogim policijskim nadzorom. Dejstvo je, da niso smele hčere zvečer po mraku iz hiše in da je bila hiša stalno zastražena.

Za praznike se je pripeljal na dom, kjer je vladala žalost in jok, 17-letni sin, ki pohaja peti razred škofijske gimnazije v Gorici. Tudi on je imel v zadnjem času sitnosti s svojimi predstojniki, ki so ga po nalogu proslulega sedanjega gorškega nadškofa Margotija s silo hoteli obleči v črno fašistično srajco, 27. decembra večer pa so se odigrala grozna tragedija.

Ko je mladi Srečko Likar stal na pragu svoje hiše, je bil zadet od fašističnega avinca. Finančno stražnika, ki sta stala pred hišo, sta končala mlado življenje nadebudnega fanta. O groznem zločinu ni bilo nikjer poročila, celo v domači vasi vlada grozoten molk.

Domovi španskega delavstva spremljeni v jetnišnice

Madrid. — Uradna poročila v španskih časopisih javljajo, da bodo "Casas de Pueblo" (Ljudski domovi), last delavskih organizacij, spremljeni v ječe, v katerih bodo morali tisoč delavcev, ki so bili aretirani v zadnji revoluci, odslužiti zaporne kazni. Ta akcija je sledila konfiskaciji lastnine socialistične stranke in strokovnih uni v provinci Asturiji. Zaplenitev se je izvršila pod pretezo, da mora vlada dobiti odškodnino za škodo, ki je bila napravljena v decembrski vataji.

Spremlenitev ljudskih domov, ki imajo velike čitalnice in knjižnice in druge kulturne ustanove v jetnišnice, jasno kaže pravo značilnost španskega

Poljedelski departament potrošil milijardo dolarjev

Washington, D. C. — Zvezni poljedelski departament, ki je bil v prejšnjih letih nekakšen pa-stek med drugimi vladi in departamenti kar se tiče trošenja denarja, je postal pravi zapraviljivec. To kaže poročilo o njegovih izdatkih v zadnjem fiskalnem letu, ki so znašali \$1.243.547.402. Večina tega denarja je šla za odškodnine farmarjem, ki so reducirali produkcijo bombaža in drugih pridelkov.

Goreča katoličanka aretirana

Ridgefield, N. J. — Miss Adelaide Kenna, goreča 49-letna katoličanka, je zadnje dni zagnala sekirico skozi okno tukajšnje lekarne, v katerem so bili izloženi nekateri predmeti kontrole porodov. Zenska je bila aretirana.

Sodobni zakon v Šolah

"Čestitam! Šlišal sem, da ste imeli kar tri ženitovanja v hiši. Tak ste vas tri hčere pomogli?" "Kaj še! Samo najstarejša se je omožila, in sicer ravno trikrat."

Ko jim privatne industrije niso moge dati zaslužka, so delavci v okraju Los Angeles, Cal., kupili z denarjem, ki so ga dobili od uprave PWA, stroje in pričeli obratovati podjetja, ki so na sliki.

Maksim Gorki:

MATI

SOCIALEN ROMAN

— Ne! — je odgovoril sam sebi in je ostro gledal na trojico. — Ljudje hočemo biti! Pokazati moramo onim, ki sede na naših vratovih in nam zastirajo oči, da vse vidimo, da nismo gluhi, da nismo zverine in da nam ni samo do jedi, temveč do življenja, do dostojnega življenja! Pokazati moramo sovražnikom, da nas naše suženjstvo prav nič ne ovira, da jih po umu dosegamo, po čustvih pa — prekašamo!

Mati je poslušala besede svojega sina in v prsih se ji je zbuja ponos na sina — kako mu gladko teče beseda!

— Silih ljudi je še nekaj, poštenih pa ni nič! — je dejal Malorus. — Most moramo postaviti čez blato tega gnjilčnega življenja v bodoče carstvo dobrosočenosti, to je naša naloga, so drugi!

— Zdaj ne gre pestovati rok, čas boja je nastopil! — je zamolklo izjavil Vjesovščikov. — Se pred začetkom nam polomijo koščice! — je veselo zaklical Malorus.

Polnoč je bila že proč, ko so se razhajali. Najpoprej sta odšla Vjesovščikov in rdečelasec, kar materi ni bilo po volji.

— Tema se pa mudi! — si je mislila mati in jima neprijazno odkimala.

— Ali me spremita, Nahodka? — je vprašala Nataša.

— To se razume! — je odgovoril Malorus. Ko se je Nataša oblačila v kuhinji, ji je mati dejala:

— Pretenke nogavice imate za to vreme. Če dovolite, vam spletem par volnenih?

— Hvala vam, Pelageja Nilovna! Volnene preveč obdragnejo! — ji je smehljaje odgovorila Nataša.

— Napravim vam take, ki nič ne obdragnejo! — je dejala Vlasova.

Nataša jo je pa gledala in pomežiknila; njen nepremični pogled jo je spravljal v zadrego.

— Oprostite mojo glupost... zmerom govornim od srca! — je tiho dostavila.

— Kakšna imenitna ženska! — je pol glasno odgovorila Nataša in ji stisnila roko.

— Lahko noč, mamica! — je dejal Malorus, pogledavši ji v oči, se pripognil in stopil v vežo za Natašo.

Mati se je ozrla na sina — stal je na vratih izbe in se smejal.

— Kaj se smeješ? — ga je vprašala v zadregi.

— Kar tako... Vesel sem!

— Seveda stara sem in neumna... ampak kaj lepega še zmerom razumem! — je pripomnila nekoliko užaljena.

— Prav, prav! — je odgovoril in prikimal z glavo. — Vlezite se, čas je že...

— Tudi zate... Jaz se podam takoj spat.

Vrtila se je še nekaj časa okrog mize, pospravila posodo, vsa zadovoljna, da je bilo lepo in da se je mirno izteklo.

— Dobro si pogodil, Pavluša! — je dejala.

— Pošten ljudje so to... Malorus je zelo ljubozni, in gospodična... Ah, kako je pametna! Kaj pa je ona?

— Učiteljica! — ji je kratko odgovoril Pavel sprehajaje se po izbi semintja.

— A! Pa siromašna je... Tako slabo oblečena... Oh, kako elabo! Ali se bo močno prehladila! Kje pa bivajo njeni starši?...

— V Moskvi! — je dejal Pavel in vstopivši se pred mater je resno in tiho dostavil:

— Glej, oče njen je — bogat trgovec z železom in ima mnogo hiš. Ker je stopila na to pot, jo je — zapodil... Vzgojena je bila na toplem, vse ji je bilo na razpolago, po čemer se ji je zahotelo... A sedaj pojde po noči sedem vrst (vrsta je dober kilometer) sama...

Ta povest jo je prevzela. Sredi izbe je stala, začudeno pregibala obrvi in molče gledala svojega sina. Potem je potihovo vprašala:

— Ali gre v mesto?

— V mesto.

— Eh! in... se nič ne boji?

— Ampak čemu? Lahko bi tukaj prenočila... Ležala bi pri meni!

— Neudobno! Lahko jo jutri zjutraj vidijo tukaj, a tega ni treba ne nam, ne njej.

Mati je zamišljeno pogledala skozi okno in tiho vprašala:

— Ne razumem, Paša, kaj je opasnega in prepovedanega v tem? Saj ni nič slabega, kaj?

Sama ni bila trdno uverjena, zato je hotela, da ji sin potrdi. Mirno ji je pogledal v oči in s trdnim glasom dejal:

— Nič slabega ni in ne bo. In vendar grozi nam vsem — ječa. To si zapomni!

Njene roke so zatrepetale; z upadlim glasom je dejala:

— Ampak morda Bog da... da se še vse gladko izteče?...

— Ne! — je prijazno, ampak odločno odgovoril sin. — Kaj bi te varal. Ne izteče se dobro, ne.

In nasmehnil se je.

— Pojdi leč, utrujena si. Lahko noč!

Sama je ostala, stopila k oknu, obstala in gledala na cesto. Pri oknu je bilo hladno in motno. Vzdrnil se je veter in pometal sneg s streh malih zaspanih koč; zaganjal se je ob zid, nekaj šepetal in gnal po cesti bele oblake suhih snežink...

— Jezus, usmili se nas! — je tiho zašepetala mati.

Iz srca so ji vrele zmerom nove solze in kakor nočni metulj je slepo in žalostno trepetalo v njej pričakovanje gorja, o katerem je sin tako mirno in uverjeno govoril. Pred njenimi očmi se je razprostirala široka snežena planjava. Hladno in tenko evileč je plesal po njej kosmat, bel veter. Sredi planjave koračila šibka, temna postava dekleta. Veter se ji zapleta med noge, privzdiguje ji krilo in ji trosi ostre snežinke v obraz. Težka je hoja, nočice se globoko vdirajo v sneg. Hladno je in neprijazno. Dekle se sklanja naprej, — podobna je bilki sredi motne ravnine v boju z jesenskimi vetrovi. Na deano, na močvirju stoji kakor temna stena gozd, tam trepečejo in tožno šume tenke, gole breze in jelše. Iz daljave pomežikuje luči iz mesta.

— Moj bog — usmili se! — je zopet zašepetala mati, in zatrepetala od hlada in od strahu...

VII.

Dnevi so polzeli drug za drugim, kakor jagode na rožnem vencu, in se zlagali v tedne, mesece. Ob sobotah so prihajali k Pavlu prijatelji, in vsak sestanek je bil kakor klin na dolgi, položni lestevici, ki je vodila nekam v daljavo in počasi dvigala ljudi, — njen konec ni bil viden.

Pojavljali so se zmerom novi ljudje. Tesno in dušeče je postajalo v mali izbi pri Vlasovih. Nataša je prihajala, vsa prezeblja in utrujena, ampak neizmerno vesela in živa. Mati ji je spleta nogavice in jih sama nateknila na nožice. Nataša se je izprva smejala, potem pa je obmolnila, zamislila in tiho dejala:

— Moja pestunja... je bila tudi čudovito dobra! Kako čudno, Pelageja Nilovna, — delavsko ljudstvo živi trdo, žalostno življenje, in vendar je v njem več srca in več dobrote kot — pri tehi!

(Dobro prihajajo.)

Lojze Bizjak:
Spomin iz vojne

(Nadaljevanje in konec.)

— Počakajte, da se me močnik skuha, rada vam bom dala od svojega, — mu je odgovorila mati in se hitreje mešala s loparjem po kotlu. Tisti trenutek je stopil iz sobe poročnik. Bil je šef pisarne in statističnega urada vse armade, ki se je bojevala na soški fronti. Majhen, trebušast človek, širokega obraza in sivih oči. Nos je imel potlačen, ustnice nabrekli in debele; ki so izražale strast in pohotnost. Siromaška pleša na glavi, ga je delala starega in grdega. Rad se je bahal. Bil je veljaven in hudooben. Bal se ni nikogar, ker je imel strica generala. Zapisoval je koliko jih dnevno pade in koliko je ranjenih. Mirno je seštevati mrlje, kot bi se igral s številkami. Brez vsakega sočutja nam je pravil:

— Danes jih je padlo dvesto na Gabrijelu, sto na Doberdolu. Temu je odnesla granata roke in noge, onemu je preklala lobanjo, da so se villi iz nje mozgani in cvrli v ognju. To ni bil človek ne živina; ampak avtomat. Ko je zagledal vojaka, ga je narahil kot psa:

— H kompaniji pojdi, tam dobiš jesti! Kaj lačnejši pri tehi tu, ki dobljavo na grame kot ti? Poberi se!

Mati je ugovarjala in prosila, naj ga pusti, da mu da ona svojo večerjo. To je še bolj razjarilo brezsrčnega bohotneža, sunil je vojaka pod rebra in zavpil:

— Marš ven, nesnaga grda in malomarna!

Se par besed je siromak zajeceljal, toda brž jih je požrl in umolknil. Milo se je ozrl po kuhinji, del puško na name, jo tesno objel, stopil iz hiše, drsal preko dvorišča, se oddaljeval po prašni cesti in izginil za mostom.

Opazil sem njegov pogled; v njem je bil storjen strašen sklep. Ni ga ni bilo strah uničujočih misli, ki je najbrže ležala v njem. Nasprotno toplo ga je objemala mati in jo bila v tolažbo. Tistih sto korakov od hiše do trnjave ograje, kjer si je vzel življenje, ni bilo nikoli konca. Okrog nje in pred njim je bila samota.

— Kam ležeš siromak, lačen in ubit? Kam? Na fronto? Tam te čaka smrt, če ne pogineš, še prej na cesti od gladi kot pes, preziran in zaničevan, ker si izgubil svoj polk. Ne naprej, ne, kje je še fronta in pot je dolga kot večnost! Če padeš v prah onemogel in stry, te pogazijo kot črva, te povajajo v blatu in še podplate si umažejo s tvojo krvjo. Torej zakaj boš lezel naprej? Tule zad pojdi, za ta grm, nihče te ne bo videl, tu boš zapal. Glej, kot nalašč je tu pred tabo majhna čenja, nanjo navedi puško, potegneš za vrvi: pok!

in vsega bo konec." Tako mu je nekaj govorilo in ga vlekle v smrt. Nobene misli ni bilo več v njem, le dolgačas ga je obhajal. Veter mu je rahlo božal lice, oči so bile zaspane in mračne. Vse obraz je kazal globoko vdanost in mir. Navezal je puško na drevo, si nastavil cev na srce, in prijel za vrvi. Lepo se je zvravnil, kot junak, ki gleda smrti v oči. Jutranja zarja je pozlatila bližnje vrhove, ki so plamteli kot žareče baklje. Voda je curčila v bližnem jarku. Slišal je kako je padala kaplja za kapljo in se potapljala v blato. V enem samem trenutku je objel vse svet, si ga stisnil v srce in zamislil. Kot bi se igral, je narahlo in breskrbno potegnil za vrvi. Puška je počila, stresel se je in padel na ograjo. Iz čela mu je curčila črna, temna kri. Padel je vznak. Lice je bilo oblit s krvjo in umazano od blata. Oči so zevale udrti in votlo. Nič ni bilo težkega ali strašnega na njegovem obrazu, razen široke umazane rane sredi čela. Z eno roko je grabil za travo, z drugo pa je tlačil malo svetinjo, ki mu jo je dala mati na pot, preden je odšel. Kam? Do tu! V večnost! Ustnice so bile mirne in trdo zaprte, kot bi tlačale besede, ki mu je morala biti zadnja in sveta.

Naslednji dan je prišel avto, pobrali so ga in ga vrgli na njegove tovariše, ki so umrli v boju.

nici. Peljali so jih v malo dolino, kjer je bila že skopana "grapa," njihov grob. Slekli so jih in gole pometali v jamo drugega vrh drugega. Bilo jih je dvanajst, njega so vrgli zadnjega.

Ko ga je spoznal vojak, ki je držal lopato v roki, se je zaničljivo zasmeljal. Prijel je debel kamen in ga zavalil naprej.

— Na, jej, če si lačen; kruha ti niso dali!

— Kaj hočeš, vojaka je, — ga je zavrnil drugi.

— Danes pazijo bolj na konje kakor na vojake. Z lastnimi očmi sem videl kako je poročnik ustrelil vojaka, ker se je pritoževal, da je lačen. Tu imaš, kanjalja! — je zavpil nad njim in mu sprožil samokres pod nos. Vsi smo se zdrznili, ko smo gledali kako se je revež zvijal v krvi. Nihče si ni upal spregovoriti besede, niti hrniti ne, kajti vsak je vedel, kaj ga čaka. Od tedaj mi je puška še težja. Tako je končal suh, koščat mož, ki je vse to pripovedoval kot bi bilo nekaj vsakdanjega. Tudi tovarišem, ki so ga poslušali, se je zdelo vse to enostavno, samo ob sebi umevno. Nihče ni takrat pomislil na otroke, ali starše teh, ki so jih pravkar zagrebli.

Nekdo izmed njih je vtaknil na kup še vlažne in puhteče zemlje majhen lesen križ.

— Kaj boš z njim? — se je posmejal mali kočen obraz starega vojaka iz katerega je žarelo dvoje rdečih umazanih oči. — Saj ni Boga, pa če bi bil, bi ne dopustil, da bi tako umirali revni ljudje. Kje je danes pravica?

— Hahaha! res je tako, prav imaš, Tone, tudi jaz sem nekoč molil rožnivenec, toda odkar sem videl toliko krvi, raztrganih udov in krivice, ga ne molim več.

— Kaj se boste prerekli, — jih je zavrnil četrti, ki si je med tem že pomeril hlače in čevlje onega, ki ga je slekel, predno ga je vrgel v jamo. — Ne izplaša se, saj pravijo, da je šel Bog na dopust. Ne vem če je to res; najbrže se nam človekuje. Žalostno je vsekakor gledati, kako umirajo ljudje kot živina in kako se narodil koljejo med seboj. Vtepli so jim v glavo, da je človek, ki leži v jarku pred njimi, sovražnik in da morajo streljati nanj. V rsnici pa je le siromak, brez volje in misli. Privlekli so ga v strelski jarek, mu pokazali na nabo stran in ukazali kot nam: Streljaj! Pa kaj bo to, ukaz je ukaz, — je zamrmral med zobmi in tiščal besedo, kot bi s tem hotel povdariti, da ni bila iskrena in da ni prišla iz srca.

— Prokleta vojska in tisti kdor jo je zamislil! — mu je šinilo v glavo, pogledal je žalostno v jamo in na one, ki so tam ležali vsekrizem in iz katerih se je cedil gnoj in puhtel smrad. V tistem hipu je videl tud sebe med njimi, kako ga bodo razgallili, vrgli v jamo in se iz njega norčevali, brez vsakega sramu. Nič več se ni smejal, težja je legla v njegovo srce in oči so odromale v daljave, kot bi tamkaj iskale nekaj gorkega in toplega. Mislil je na dom in na mater. Nič ne ve o njej in ona ne o njem. Tjavanjen tečejo dnevi in pričakuje smrt.

— No Tone, kaj si postal naenkrat tako zamišljen? Kaj te je prijel?

— Ah, nič, — je zmajal z glavo in zamahnil z roko. Potem je začel valiti črno umazano zemljo v grob, ker ni več mogel gledati vanj in obraze svojih nesrečnih tovarišev. Tovariš je opazil njegovo bolno misel na obrazu, bral mu je iz duše in mu dejal:

— Vojake ne bo konca, vsi bodo poginili in zagrebli nas bodo kot smo mi te-le v jamo. Pa kaj zato, — se je brž ojunčil, ker je čutil kako mu leze solza v srce. — Četudi nas hudič vzame, čim prej tem bolje!

Jezno je zakotalil debelo grudo v jamo, da je ta počasi polzela v njo in se tam razbila na grobne kosce.

— Pustimo to, povej mi raje, kako je bilo takrat, ko ti je krogla odnesla pol nosa.

— Nič ne vem drugega, kot to, da sem ležal sedem dni v bolnici, in da sem se vseh sedem dni samo postil. Nič me ni bolelo, pa kako boš čutil bolečino, če se ti vrti v glavi od onemoglosti, ko te hudič tako živinsko prevezuje. Post, post, sam post, pa živi ali umri!

— Samo tisti, ki je vtaknil križ na gomilo, ni šel z njimi in ni tako mislil kot oni. Odkril se je, gledal za njimi in ko je zapazil, da je sam, je pokleknil na grob in molil dolgo; zelo dolgo. Zbudila ga je trobenta, ki je oznanjala marš v klavnico. Vstal je, še enkrat povesil pogled na križ in gomilo, se zvravnil in odšel brez besede. Stopil je v vrsto kot drugi in poslušal godbo, ki jih je spremljala v poznem nočnem pohodu na sv. Gabrijelu.

Spremljal sem jih z mislijo in gledal, kako so se dvigali visoki plameni na razdejanih domovih. Bobnelo je, veje so padale raz dreva in se solzile. Videl sem vojake, kako so se prerivali skozi goščavo, gazili v blatu in dežju naprej, se plazili preko golih hribov in polomljenih vej. Vse tja do njih golgot, jih je spremljala moja misel. Slišal sem strahšen krik, molitev in jok.

Na leskovem grmu je začel vrabec, parkrat je kljunil po zelenem listu in odrčel. Sonce se je nagibalo in se lovilo s črnimi oblaki.

V meni se je prebudilo novo življenje, da so vse moje mlade moči oživele in da sem čutil, kako se sprošča duh temnih, bojnih slik. Vnovič sta vzvalovila v meni pogum in moč. Sedel sem na kamen, si pomencal oči in pogledal v širono globoko nebo. Moj pogled je objel zelene travnike, ki so se vzpenjali proti Čavnu. Vtihtopil se je v vinograd in tam obstal.

Ah, te cunje me vlečejo k tlom. To revno siromašno telo me pogreza. Jaz padam, padam, dokler se ne najdem spet pod grmom žalosten in potrč. S silo vodim svoje misli tja gori, kje ni sene in trdih neumljenih tal; toda noge mi postajajo težke in glava me boli. Zakopljem se v travo ter trdno zaspi.

— Iz Jadranskega koledarja.

Ogromno britsko letalo novega tipa, ki se ga bo lahko rabilo v prihodnji vojni za metanje velikih bomb.

— Pa saj bi si tudi jaz že prestrelil roko; vem kako je treba napraviti, da te ne ujamejo; samo da bi se zgubil že enkrat iz tega blata, toda posta se bojim. Pogledal je naokrog, če ga morda ni kdo slišal, se ozrl v tovariša, se mu nasmehnil in pomežiknil, kot bi hotel s to svojo kretnjo nekaj posebnega povdariti.

Preklinjaje sebe, Boga in ves svet, so se vračali po končanem delu v šotore.

Samo tisti, ki je vtaknil križ na gomilo, ni šel z njimi in ni tako mislil kot oni. Odkril se je, gledal za njimi in ko je zapazil, da je sam, je pokleknil na grob in molil dolgo; zelo dolgo. Zbudila ga je trobenta, ki je oznanjala marš v klavnico. Vstal je, še enkrat povesil pogled na križ in gomilo, se zvravnil in odšel brez besede. Stopil je v vrsto kot drugi in poslušal godbo, ki jih je spremljala v poznem nočnem pohodu na sv. Gabrijelu.

Spremljal sem jih z mislijo in gledal, kako so se dvigali visoki plameni na razdejanih domovih. Bobnelo je, veje so padale raz dreva in se solzile. Videl sem vojake, kako so se prerivali skozi goščavo, gazili v blatu in dežju naprej, se plazili preko golih hribov in polomljenih vej. Vse tja do njih golgot, jih je spremljala moja misel. Slišal sem strahšen krik, molitev in jok.

Na leskovem grmu je začel vrabec, parkrat je kljunil po zelenem listu in odrčel. Sonce se je nagibalo in se lovilo s črnimi oblaki.

V meni se je prebudilo novo življenje, da so vse moje mlade moči oživele in da sem čutil, kako se sprošča duh temnih, bojnih slik. Vnovič sta vzvalovila v meni pogum in moč. Sedel sem na kamen, si pomencal oči in pogledal v širono globoko nebo. Moj pogled je objel zelene travnike, ki so se vzpenjali proti Čavnu. Vtihtopil se je v vinograd in tam obstal.

Ah, te cunje me vlečejo k tlom. To revno siromašno telo me pogreza. Jaz padam, padam, dokler se ne najdem spet pod grmom žalosten in potrč. S silo vodim svoje misli tja gori, kje ni sene in trdih neumljenih tal; toda noge mi postajajo težke in glava me boli. Zakopljem se v travo ter trdno zaspi.

— Iz Jadranskega koledarja.

— Napravite mi ploombo iz cementa. Da bo cenejša, sem pa material sam prinesel...

— Saj res, vaša hči je že do leta dni poročena. Nu, kako kaj počuti v zakonu?

— Dobro odgovor

Mlad francoski pisatelj, čigar prvi roman je bil poln jezikovnih barbarizmov in pravopisnih napak, je dejal Andreju Therivu, znanemu francoskemu jezikoslovcu:

— Recite kar hočete — svojo francoščino pa le dobro obvladam.

— Brez dvoma, — mu je odgovoril Therive, — samo o francoščini drugih nimate pojma.

— Imenitno! Ne morete si misliti, kako dober je naš zet. Kadarkoli si njegova ženica česa želi, pripravi ji morava midva kupiti!

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.

— Ali ste že naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini do trajne vrednosti, ki ga u mal denar lahko pošljete avoicem v domovino.